

جشنواره‌های محلی و توسعه گردشگری: بررسی و استفاده از تجربیات جشنواره گلاب‌گیری کاشان جهت توسعه جشنواره گل‌های محمدی شهرستان کاشمر

زهرا ترکاشوند^۱، حمید افشاری^۲

دانشگاه تهران، ztorkashvand@ut.ac.ir

دانشگاه زنجان، h.afshari95@ut.ac.ir

چکیده

در سال‌های اخیر به دلیل برگزاری جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های گوناگون شاهد شکل‌گیری نوع جدیدی از گردشگری به نام گردشگری رویداد هستیم. این نوع گردشگری در برهه‌هایی خاص از سال انجام می‌گیرد. یکی از این نوع رویدادها جشنواره گل محمدی شهرستان کاشمر است. از سال ۱۳۸۹ به بعد به کاشت این نوع گل همّت گمارده شده است، لذا به دلیل قدمت کوتاه آن، این تحقیق با هدف بررسی و استفاده از تجربیات شهرستان کاشان در زمینه جشنواره گلاب‌گیری استفاده شده است. این پژوهش از نظر روش‌شناسی، به شیوه توصیفی - تحلیلی و از نظر هدف کاربردی و توسعه‌ای انجام شده است. جمع‌آوری داده‌ها از روش کتابخانه‌ای، اسنادی و استفاده تجربیات علمی مقالات کار شده در شهرستان کاشان در این زمینه استفاده شده است. به‌طورکلی نتایج تحقیق نشان می‌دهد که جشنواره گل‌های محمدی و گلاب‌گیری از یک طرف سبب توسعه اشتغال و درآمد در سطح خانوارها شده و از طرف دیگر، سبب افزایش کیفیت زندگی می‌شود، اما باید به عوامل زیست محیطی و کالبدی توجه ویژه‌ای شود.

کلیدواژه‌ها: جشنواره‌های محلی، گردشگری رویداد، شهرستان کاشان، شهرستان کاشمر.

۱- استادیار دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران.

۲- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی.

۱- مقدمه

در قرن ۲۱، پیشرفت فناوری موجب خواهد شد که وقت انسان آزادتر و ثروتش افزون‌تر از قبل شود و در نهایت اوقات فراغت بیشتری داشته باشد. به این ترتیب، گردشگری و جاذبه‌های آن نقش بسیار اثرگذاری در مدیریت اوقات فراغت خواهد داشت. از جمله کارکردهای جاذبه‌های گردشگری تحریک علاقه و تمایل افراد برای سفر است (قادری و مطهر، ۱۳۹۲، ۱۹). به‌طورکلی، گردشگران برای سفر به یک مقصد گردشگری ممکن است انگیزه‌های متفاوتی داشته باشند، از جمله: انگیزه‌های آرامش و استراحت؛ ارزان بودن سفر به این مقاصد؛ خرید صنایع دستی؛ بازدید از اماکن تاریخی و باستانی؛ آشنایی با فرهنگ‌ها و ملل مختلف، شرکت در کنفرانس‌ها و سمینارهای علمی؛ تجارت و امور بازرگانی؛ دیدن موزه‌ها؛ گذران اوقات فراغت با خانواده؛ کسب تجربه و اطلاعات شخصی و... (رنجبریان و همکاران، ۱۳۹۲)، بنابراین، گردشگری در یک کلیت در برگیرنده‌ی جریانی از سرمایه، انسان، فرهنگ و کنش متقابل میان آن‌هاست که در فضاهای جغرافیایی آثار مختلفی برجای می‌نهد (فهودی و همکاران، ۱۳۸۹، ۴۶).

یکی از انواع گردشگری که یکی از روبه‌رشدترین بخش‌های گردشگری تلقی می‌شود، گردشگری رویداد است. اهداف کلان رویداد، جذب بازدیدکنندگان بیشتر به محل برگزاری، ایجاد انگیزه و تشویق مشارکت‌کنندگان محلی، ترویج هنرهای بومی و افزایش درآمدزایی است (وات، ۱۳۹۱، ۳۵). از دید جامعه‌شناسی، ایجاد همبستگی اجتماعی از طریق تقویت روابط درون جامعه از مهم‌ترین اهداف برگزاری رویدادهاست (Gursoy et al, ۲۰۰۴, ۱۷۳). از نظر گردشگری، رویدادها به‌عنوان جاذبه، کاتالیزور، رونق‌دهنده، بازارباب مکان و ایجادکننده تصویر ذهنی ارزش فراوانی دارند (Getz, ۲۰۰۸, ۴۰۵). به‌طورکلی رویدادهایی که در یک مقصد گردشگری رخ می‌دهد، خود منبع مهمی برای جذب گردشگران تلقی می‌شود، به‌طوری که اهمیت برپایی نمایشگاه‌ها و جشنواره‌ها در توسعه اقتصاد جهانی روزبه‌روز در حال افزایش است. بر اساس بررسی‌های انجام شده، برپایی نمایشگاه‌ها هر ساله حداقل ۳۰۰ میلیارد دلار درآمد مستقیم عاید اقتصاد جهانی می‌نماید. برپایی نمایشگاه‌ها و جشنواره‌ها به‌ویژه در سطوح منطقه‌ای و بین‌المللی، از جنبه‌های مختلف موجبات پویایی اقتصادی بومی را فراهم می‌کند، از جمله این جنبه‌ها، کمک به توسعه و رونق صنعت گردشگری و حفظ و ارتقای سطح اشتغال ملی است (شرافت چالستری، ۱۳۹۲، ۱). بنابراین رویدادهای فرهنگی سبب جذب گردشگر و پویایی اقتصاد جامعه محلی می‌شود (شاطریان و همکاران، ۱۳۹۷؛ میرزائی و رضایی، ۱۳۹۵). موضوعی که در اینجا باید مطرح شود، هدف‌یابی بازدیدکنندگان است، زیرا اگر هدف از انگیزه بازدیدکنندگان مشخص نشود، رویدادی در کار نخواهد بود، بنابراین اگر عوامل انگیزشی بازدیدکنندگان مشخص شود، منابع به‌صورت کارآمد تخصیص می‌یابد (وات، ۱۳۹۱، ۳۵؛ ۱۶۸، ۲۰۰۸، t Park al)، پس سبب افزایش رضایت‌مندی بازدیدکنندگان (Lee & Lee, ۲۰۰۱)، و در نهایت افزایش توسعه پایدار محلی می‌شود.

در خصوص جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های فرهنگی تحقیقات قابل توجهی در سطح جهان انجام شده است. اما در ایران کمتر بدان پرداخته شده است. علت آن را شاید باید در کم‌توجهی به فرهنگ روستاها و جوامع محلی دانست که در سال‌های پس از انقلاب به دلیل حس عقب‌ماندگی از پیشرفت‌های کشورهای توسعه‌یافته باعث شد تا جوامع محلی آیین‌ها و جشنواره‌های محلی خود را کنار گذاشته و به قبول فرهنگ‌های صادر شده از این کشورها بپردازد، اما خوشبختانه در سال‌های اخیر آیین‌ها و جشنواره‌های محلی به دلایل مختلف احیا شده‌اند. یکی از جشنواره‌هایی که در سال‌های گذشته مختص شهرستان کاشان بوده،

جشنواره گل محمدی و گلاب‌گیری بوده است. این جشنواره در سال‌های اخیر، به‌ویژه در دهه اخیر در شهرستان‌های دیگر نیز انجام می‌شود. شهرستان کاشمر نیز، یکی از این شهرستان‌هاست که از سال ۱۳۸۹ و با همت جهاد دانشگاهی این شهرستان اقدام به کشت این محصول همت‌گمارده است. هدف از تحقیق استفاده از تجارب علمی و آمارها به‌دست آمده از شهرستان کاشان برای رونق و توسعه این صنعت در شهرستان کاشمر است.

۲- مبانی نظری

گردشگری معادل فارسی و کاملاً دقیق واژه توریسم در زبان‌های انگلیسی، فرانسه و آلمانی است که به‌صورت مصطلح در زبان فارسی به گردشگری ترجمه شده است. ریشه آن از اصلاح تورنس یونانی و لاتین گرفته شده که به سفر رفت و برگشت دلالت می‌کند (محمودی میمند و همکاران، ۱۳۹۲، ۱۲۴). گردشگری مجموعه‌ای از پدیده‌هایی است که در ارتباطات ناشی از کنش متقابل میان گردشگران، سرمایه، دولت‌ها و جوامع میزبان، دانشگاه‌ها و سازمان‌های غیردولتی، در فرآیند جذب، حمل‌ونقل، پذیرایی و کنترل گردشگران و دیگر بازدیدکنندگان رخ می‌دهد (پاپلی یزدی و همکاران، ۱۳۸۵). سازمان جهانی گردشگری (WTO) گردشگری را این‌گونه تعریف می‌کند: «گردشگری شامل فعالیت‌هایی است که شخص یا اشخاص به منظور گذران اوقات فراغت، تجارت یا سایر اهداف با اقامت یا عبور از محل زندگی به محل‌های خارج از محیط‌های روزمره طی یک سال انجام می‌دهند» (قره نژاد، ۱۳۸۶). برخی نیز به‌دلیل ویژگی‌های خاصی که دارد، آن را به‌عنوان یک صادرات نامرئی می‌دانند (مشکینی و همکاران، ۱۳۹۷، ۵۳).

۳- روش تحقیق

این تحقیق از نظر روش، توصیفی - تحلیلی و از نظر هدف کاربردی و توسعه‌ای است. جمع‌آوری داده‌ها از روش کتابخانه‌ای، اسنادی و استفاده تجربیات علمی مقالات کار شده در شهرستان کاشان در این زمینه استفاده شده است.

۴- بحث و یافته‌های تحقیق

از آنجایی که روش این تحقیق استفاده از نتایج و دستاوردهای پژوهش‌های قبلی است، در این بخش به بررسی برخی مقالات انجام شده با ذکر عنوان مقاله و نام نویسندگان آن‌ها در زمینه جشنواره گل محمدی و گلاب‌گیری در کاشان پرداخته شده و تجارب و نتایج آن‌ها بیان می‌شود. اهمیت این موضوع بدین لحاظ است که بتوانیم از فرایند اجرایی مناطق بهره‌برده و از طرف دیگر نتایج پژوهش‌های قبلی را در کاربرد روند قبلی در منطقه‌ای جدید مشخص کنیم.

۴-۱- بررسی عوامل اثرگذار برانگیزه گردشگران رویداد

شاطریان و همکاران (۱۳۹۷)، در تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل اثرگذار برانگیزه گردشگران رویداد در انتخاب مقصد گردشگری و اثر آن بر وفاداری گردشگران (مورد مطالعه: جشنواره گل و گلاب قمصر و نیاسر)» بیان کرده‌اند که گرفتن عصاره گیاهان، به‌ویژه گل سرخ و محمدی، حرفه‌ای سنتی و نمود فرهنگ، سنت‌ها و تاریخ مردم این منطقه است که با طبیعت گره خورده است. جشنواره گل و گلاب زاینده این حرفه سنتی و صنعتی است که هر ساله در مناطق بیلاقی شهرستان کاشان برگزار می‌شود. موسم گلاب‌گیری و بازدید گردشگران، در هماهنگی کامل با آب‌وهوای منطقه کاشان است، به‌گونه‌ای که از اردیبهشت‌ماه در مناطق کوهپایه‌ای مانند نیاسر آغاز شده، سپس در قمصر و برزک ادامه یافته و در نهایت در اوایل تیرماه در بخش‌های کوهستانی کامو به پایان می‌رسد.

نتایج این تحقیق نشان داد، بیشترین انگیزه کشتی در جذب گردشگران، عرقیات تولیدشده با کیفیت بسیار عالی حتی در سطح جهانی است. دومین انگیزه کشتی، روایت نمودن سنت‌ها و قدمت این حرفه در این رویداد است که به‌علت قدمت و خاص بودن آن است. کسب تجربه جدید و ماجراجویی نیز در ایجاد انگیزه اثر معناداری دارد. در نهایت، شاخص لذت بردن از آب‌وهوای منطقه در ایجاد انگیزه و جذب گردشگران مؤثر بوده است.

بنابراین، تجربیات این تحقیق نشان می‌دهد، عواملی مانند: کیفیت محصولات، خاص بودن، کسب تجربه جدید و آب‌وهوای مناسب شاید بتواند به توسعه انگیزه گردشگران در هر محل از جمله در کاشمر کمک کند.

۴-۲- اثرات جشنواره گلاب‌گیری از دیدگاه ساکنان محلی

کیانی و بسحاق (۱۳۹۵) در تحقیق با همین عنوان اثرات جشنواره گلاب‌گیری را در شهرستان کاشان در ابعاد کالبدی، محیطی، اقتصادی و اجتماعی مورد بررسی قرار داده و به مدلی مفهومی برای تبیین اثرات جشنواره گلاب و گلاب‌گیری از دیدگاه ساکنان محلی دست یافته‌اند. در ذیل به تبیین اثرات جشنواره گلاب‌گیری در شهرستان کاشان به ترتیب اهمیت هریک از عوامل پرداخته می‌شود:

«عامل اقتصادی بیشترین نقش را در تبیین اثرات جشنواره گلاب‌گیری و توسعه گردشگری به خود اختصاص داده است. دو متغیر افزایش حجم سرمایه و تنوع شغلی در روستا و افزایش میزان درآمد روستاییان که در این عامل بارگذاری شده‌اند، از حیث اهمیت بیشترین نقش را در عامل اقتصادی ساکنان منطقه بر عهده دارند».

«عامل محیطی، این عامل بیشترین تعداد متغیر را به خود اختصاص داده است و این مسئله نشانگر آن است که گستره وسیعی از این عامل تحت تأثیر جشنواره گلاب‌گیری و توسعه گردشگری منطقه است. آلودگی‌های دیداری و آلودگی هوا، آلودگی صوتی، انباشت زباله‌ها و مشکلات دفع مواد زائد، تخریب چشم‌انداز با زباله‌ها و آشغال‌های گردشگران و تخریب اراضی زراعی و باغی مهم‌ترین متغیرهایی هستند که با توجه به سطح معنی‌داری در مدل نهایی باقی مانده‌اند، بنابراین اگر چه توسعه گردشگری دارای مزیت‌ها و منافع فراوانی برای جامعه محلی بوده است، اما باید بر حفاظت محیط زیست ساکنان توجه بیشتری صورت گیرد».

«عامل کالبدی پس از دو عامل قرار گرفته است. متغیرهایی که بیشترین اثرگذاری را در ایجاد عامل پنهان کالبدی داشته‌اند عبارت‌اند از: تغییر کاربری اراضی کشاورزی برای احداث ویلا و ساختمان‌سازی، ساخت‌وساز بی‌رویه با توسعه گردشگری و توسعه خانه‌سازی مدرن و از بین رفتن معماری سنتی. متأسفانه توسعه گردشگری منطقه با تخریب‌های زیاد کالبدی همراه بوده است که وجود این متغیرها و بارهای عاملی آن‌ها گویای این واقعیت در منطقه است».

«آخرین عاملی که تحت تأثیر جشنواره گلاب‌گیری و توسعه گردشگری بوده، عامل اجتماعی است. وجود کمترین بار عاملی نسبت به سایر عوامل گویای این واقعیت است که بافت اجتماعی کاشان در برابر تغییرات مقاومت زیادی از خود نشان می‌دهد و این منطقه هویت محلی خود را هم چنان حفظ کرده است. افزایش کیفیت زندگی مهم‌ترین متغیر است که دارای بیشترین بار عاملی است، بنابراین پرواضح است که برگزاری جشنواره گلاب‌گیری و توسعه گردشگری بر کیفیت زندگی ساکنان اثرگذار بوده است، همچنین افزایش رفت‌وآمدهای محلی و خانوادگی، کاهش آرامش زندگی ساکنان در منطقه و پی بردن جامعه به ارزش فرهنگ بومی و تلاش در جهت حفظ آن همگی حاکی از مقاومت مردم و تداوم هویت محلی است».

تجربیات این تحقیق نشان می‌دهد، جشنواره گلاب‌گیری و توسعه گردشگری اثرات مثبت و منفی در منطقه داشته است. از جمله اثرات مثبت این جشنواره افزایش اشتغال و درآمدزایی روستائیان، افزایش کیفیت زندگی است، همچنین از جمله اثرات منفی این جشنواره می‌توان به تغییر کاربری اراضی در سطحی وسیع و نیز گستردگی اثرات محیطی آن اشاره کرد.

۴-۳- تأثیر صنعت گلاب‌گیری بر روی زندگی اقتصادی مردم کامو در شهرستان کاشان

عارضی و ازکیا (۱۳۸۹) در تحقیقی با این عنوان به بررسی تأثیر گلاب‌گیری در دو جامعه آماری صاحبان کارخانه‌ها و سرپرستان خانوار پرداخته‌اند. نتایج مصاحبه با کارخانه‌داران در این تحقیق مشکلات زیر را ارائه می‌کند:

۱- «فصلی بودن گل محمّدی که حداکثر عمر آن دو ماه است. به دلیل محدود بودن زمان کشت، اقداماتی که برای ساخت کارخانه‌های حداقل ۲۰۰۰ میلیون ریالی هزینه می‌گردد، مقرون به صرفه نیست که صرفاً چهار ماه تولید و بسته‌بندی داشته باشد»؛
۲- «اگر کارگاه یا کارخانه‌ای، یکی از دستگاه‌های تولید آن خراب گردد، این عامل باعث تعطیلی خط تولید می‌شود و شاید تعطیلی یک هفته‌ای کارگران را به همراه داشته باشد، چرا که برای رفع آن باید مسئول مربوطه از شهرهای بزرگ برای تعمیر آن به کارخانه آید»؛

۳- «سوّمین عامل که همه به آن اذعان داشتند، این است که امکانات شهرهای کامو و نیاسر و حتی خود قمصر هم در حد مناسب نیست که مدیری با تجربه برای راه‌اندازی واحدی صنعتی در این شهرها هزینه شود. نمونه بارز آن نبودن امکانات تحصیلی برای فرزندان ساکنان منطقه است که در حد ایده‌آل آنان نیست».

«نظارت سازمان‌های دولتی بر بازار گلاب‌های تقلبی نیز معمولاً صورت نمی‌گیرد» و «هزینه‌های گران کرایه حمل کالا از مبدأ تا مقصد، به دلیل نبودن کارخانه تولید مواد اولیه در محل نیز مانع دیگری محسوب می‌شود».

اما در خصوص سرپرستان خانوار نتایج نشان داد. نقش تبلیغات و شرکت تعاونی اثرات قابل تأملی دارد. همچنین، آنان اشاره کردند که گلاب‌گیری سبب کمک به رفع مشکلات اقتصادی آن‌ها کرده و سبب پیشرفت شهرشان می‌شود.

تجربیات این تحقیق نشان می‌دهد، گلاب‌گیری در سطح وسیع و به صورت کارخانه‌ای دارای مشکلات زیادی از جمله کمبود امکانات و مدیر با تجربه، مقرون به صرفه نبودن خرد دستگاه‌های صنعتی به دلیل فصلی بودن این شغل و در نهایت کمبود نظارت بر عرضه گلاب‌هاست، اما در سطح خانوار به رفع مشکلات اقتصادی خانواده‌ها کمک شایانی می‌نماید. به‌طورکلی تجربیات حاصل از نتایج این تحقیق نیز، نشان می‌دهد تبلیغات و ایجاد شرکت‌های تعاونی می‌تواند به بهبود وضعیت گلاب‌گیری کمک کند.

۴-۴- بررسی صنعت گلاب‌گیری و اهمیت آن در بخش قمصر کاشان

کردوانی و غفار (۱۳۸۳) در تحقیقی با این عنوان با توجه به ویژگی‌های گل محمّدی و بخش قمصر کاشان به نتایج ذیل دست یافتند:

با توجه به توان‌های محیطی و استعدادهای طبیعی و زیرساخت‌هایی که صنعت گلاب‌گیری نیازمند است. بخش قمصر پتانسیل‌های زیادی در این زمینه دارد. هم چنین بخش قمصر به دلیل قرارگیری در بن‌بست فضایی امکان راه‌اندازی صنعت دیگری را ندارد. بنابراین بهترین مورد برای شرع فعالیت‌های اقتصادی که سرمایه کمی نیاز دارد، صنعت گلاب‌گیری است.

تجربیات این تحقیق نشان داد شهرهایی با توان محیطی و اقتصادی ضعیف و دارای انزوای جغرافیایی می‌توانند از این صنعت استفاده کنند.

۴-۵- شهرستان کاشمر

شهرستان کاشمر دارای ۵۲۷۷۸ خانوار و ۱۶۸۶۶۴ نفر جمعیت بوده که ۱۰۷۹۶۹ نفر در مناطق شهری و ۶۰۶۹۵ نفر در روستا زندگی می‌کنند. بر اساس نتایج مذکور، متوسط رشد سالانه جمعیت نسبت به سال ۱۳۹۰ معادل ۱/۴ درصد بوده، نرخ شهرنشینی در این شهرستان ۶۴/۰ درصد، بعد خانوار ۳/۲ نفر، نسبت جنسی ۱۰۲ درصد و تراکم نسبی جمعیت معادل ۵۰/۳ نفر در هر کیلومتر مربع است (سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵).

شهرستان کاشمر با وسعت ۳۳۵۱/۶ کیلومتر مربع معادل ۲/۹ درصد وسعت استان و در مدار جغرافیایی ۳۵ درجه و ۱ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۵۲ دقیقه عرض شمالی از خط استوا و ۵۸ درجه و ۷ دقیقه تا ۵۸ درجه و ۴۷ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ و در مرکز استان قرار دارد. این شهرستان از شمال و شمال غربی با شهرستان‌های نیشابور، سبزوار و بردسکن از شرق و شمال شرقی با شهرستان تربت حیدریه، از غرب با شهرستان خلیل‌آباد و از جنوب و جنوب غربی با شهرستان گناباد هم‌جوار است (مدیریت و برنامه‌ریزی، جلد سوّم، ۱۳۹۵: ۱۶۵).

از نظر آب‌وهوایی می‌توان گفت که کاشمر هر سه نوع آب‌وهوا را داراست، چون مناطق شمالی شهرستان کوهستانی و سرد مناطق مرکزی معتدل و مناطق جنوبی به‌دلیل مجاورت با کویر لوت خشک و نیمه‌خشک است. به‌طورکلی، هوای کاشمر معتدل و خشک بوده و بیشترین درجه حرارت در تابستان‌ها با معدل حداکثر ۳۷ درجه بالای صفر و کمترین آن در زمستان‌ها، با معدل حداقل ۷ درجه زیر صفر است (سالنامه آماری خراسان رضوی، ۱۳۹۶).

در خصوص تجربیات به‌دست‌آمده از نتایج تحقیقات مورد بررسی که می‌توان در شهرستان کاشمر از آن‌ها استفاده کرد، می‌توان به این موارد ذیل اشاره کرد:

- ۱- در این شهرستان با استفاده از نهاده‌های با کیفیت می‌توان به تولید محصول با کیفیت و ویژه اقدام کرد؛
- ۲- توسعه اشتغال و درآمد در صنعت گلاب‌گیری همراه با تبلیغات مناسب و ایجاد شرکت‌های تعاونی در این زمینه و زمین‌های مرتبط (گیاهان دارویی دیگر) در عین توجه به ابعاد محیطی و کاهش تغییر کاربری اراضی با استفاده از تجارب شهرستان کاشان امکان‌پذیر است؛
- ۳- از آنجا که شهرستان کاشمر در یک انزوای جغرافیایی و در منطقه‌ای نیمه‌خشک قرار گرفته، توسعه صنعت گل محمدی و گلاب‌گیری می‌تواند به توسعه گردشگری این شهرستان کمک شایانی کند.

۵- نتیجه‌گیری

گردشگری رویداد یکی از انواع گردشگری است که در سال‌های اخیر و با توسعه نمایشگاه‌ها و جشنواره‌های مختلف در سطح جهان از جمله در ایران مطرح شده است. در شهرهای مختلف ایران و در فصول گوناگون سال جشنواره‌های فرهنگی با

توجه به محصولات کشاورزی آن منطقه انجام می‌شود. در شهرستان کاشمر نیز، در سال‌های اخیر جشنواره گل محمدی برگزار می‌شود. از آنجایی که این جشنواره‌ها قدمت زیادی ندارد، لذا برای توسعه پایدار آن در منطقه نیاز است که از تجربیات علمی انجام شده در شهرستان کاشان که قدمتی تاریخی در این زمینه دارد، استفاده شود. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که توسعه جشنواره گلاب‌گیری سبب افزایش کیفیت زندگی می‌شود و اگر صنعت گلاب‌گیری در سطح خانوار انجام گیرد، بیشتر می‌تواند در توسعه اقتصادی هر منطقه مؤثر واقع شود. همچنین در کنار مزایای جشنواره‌های گل محمدی باید به پایداری محیطی و کاهش آلودگی و تغییر کاربری اراضی ناشی از ورود گردشگران توجه کرد.

۶- مراجع

- رنجبریان، بهرام، (۱۳۹۲)، «شناسایی و تجزیه و تحلیل انگیزه‌های گردشگران خارجی جهت سفر به شهر اصفهان»، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال ۵، شماره ۱۷.

- شاطریان، محسن؛ کیانی سلمی، صدیقه و شیخزاده، فاطمه، (۱۳۹۷)، «بررسی عوامل اثرگذار بر انگیزه گردشگران رویداد در انتخاب مقصد گردشگری و اثر آن بر وفاداری گردشگران (مورد مطالعه: جشنواره گل و گلاب قمصر و نیاسر)»، فصلنامه علمی-پژوهشی گردشگری و توسعه، سال ۷، شماره ۱، بهار ۱۳۹۷.
- شرافت چالستری، زهره، (۱۳۹۲)، «نقش برگزاری نمایشگاه‌ها و جشنواره‌ها و تأثیر آن بر توسعه گردشگری، (بررسی موردی: جشنواره شهر برفی)»، دومین همایش ملی گردشگری و طبیعت‌گردی ایران زمین، همدان.
- عارضی، مجتبی و ازکیا، مصطفی، (۱۳۸۹)، «تأثیر صنعت گلاب‌گیری بر روی زندگی اقتصادی مردم کامو در شهرستان کاشان»، مجله پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، سال سوم، شماره ۱، بهار ۱۳۸۹.
- فرهودی، رحمت‌الله؛ شورچه، محمود و صبوری، حسین، (۱۳۸۹)، «برآورد اثر تغییرات فصلی بر درآمد گردشگری معبد آناهیتا با تحلیل رگرسیونی»، فصلنامه جغرافیا و توسعه، دوره ۸، شماره ۱۷.
- قادری، اسماعیل و مطهر، سیده مهسا، (۱۳۹۲)، «بررسی عامل‌کنشی انگیزاننده در انتخاب مقصد مقایسه مقصد داخلی و خارجی، (مطالعه موردی: شهر تهران)»، فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، شماره ۲.
- کردوانی، پرویز و غفار، امیرحسین، (۱۳۸۳)، «بررسی صنعت گلاب‌گیری و اهمیت آن در بخش قمصر کاشان»، پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۴۷، بهار ۱۳۸۳.
- کیانی سلمی، صدیقه و بسحاق، محمدرضا، (۱۳۹۵)، «تبیین اثرات جشنواره گلاب‌گیری از دیدگاه ساکنان محلی»، فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، سال ۱۱، شماره ۳۴.
- میرزائی، روزبه و رضائی، نفیسه، (۱۳۹۵)، «تحلیل عوامل انگیزشی مؤثر بر بازدیدکنندگان در رویدادهای مبتنی بر جامعه محلی (مطالعه موردی: جشنواره گل غلتان، بخش امیرآباد)»، پژوهش‌های روستایی، دوره ۷، شماره ۱.
- مشکینی، ابوالفضل؛ علی پور، سمیه و حاجی‌زاده، مریم، (۱۳۹۷)، «ارزیابی تأثیر رسانه‌های مجازی در توسعه صنعت گردشگری از دیدگاه کاربران شبکه‌های مجازی»، گردشگری شهری، دوره ۵، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۷. ۶۹-۵۳.
- محمودی میمند، محمد؛ فارسیجانی، حسن؛ طاهری موسوی، سارا، (۱۳۹۲)، «ارائه الگوی ترکیبی عوامل مؤثر بر توسعه و پذیرش گردشگری مجازی در ایران»، فصلنامه چشم‌انداز مدیریت بازرگانی، دوره ۱۳، شماره ۴۶. ۱۴۳-۱۲۴.
- وات، دیوید. سی، (۱۳۹۱)، مدیریت رویدادهای گردشگری و اوقات فراغت، ترجمه بهفروز شریفی مقدم و محمد خوش‌قدم اخلاقی، چ اوک، تهران: انتشارات رسا.
- Getz, D., ۲۰۰۸. Event Tourism Definition, evolution, and research, *Tourism Management*, Vol. ۲۹, No. ۳.
- Gursoy, D., Kim, K. & Uysal, M., ۲۰۰۴, Perceived Impacts of Festivals and Special Events by Organizers: an extension and validation, *Tourism Management*, Vol. ۲۵, No. ۲.